

شناسایی نیازهای آموزشی کتابداران شاغل در استان البرز

فاطمه نادری

کارشناس ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات تهران

فاطمه نوشین فرد*

استادیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات تهران

احمد شاه‌بیگ

کارشناس ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات تهران

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۳/۹/۱۴

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۶/۲۸

چکیده

هدف: پژوهش حاضر به منظور شناسایی نیازهای آموزشی کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان البرز اجرا شده است. **روش:** پژوهش حاضر از نوع کاربردی است و به روش پیمایشی تحلیلی اجرا شده است. جامعه پژوهش را کتابداران شاغل در کتابخانه‌های عمومی استان البرز تشکیل داده‌اند که تعداد آنها ۱۰۷ نفر بوده است. نمونه مورد پژوهش با استفاده از فرمول کوکران ۸۴ نفر تعیین گردید که به روش تصادفی ساده انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه محقق ساخته بوده است و پایایی آن با محاسبه ضریب آلفای کرونباخ ۰/۹۱۷ تایید شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از آمار توصیفی، تحلیلی و آزمون مقایسه میانگین یک نمونه‌ای توسط نرم افزار SPSS انجام شد.

یافته‌ها: بیشترین شرکت در کلاس‌های برگزار شده مربوط به دوره‌های مقدماتی و پیشرفته ICDL و تکنیک‌های قصه‌گویی و کتابداری است و نقش دوره‌های آموزشی در ارتقاء مهارت‌های مجموعه‌سازی، سازماندهی، مرجع‌شناسی و ارائه خدمات و فناوری اطلاعات زیاد است. بهتر است شکل برگزاری کلاس‌های آموزشی بصورت حضوری، زمان برگزاری کلاس‌های آموزشی در ساعت کاری و مدرس کلاس‌های آموزشی اساتید دانشگاه باشند و بیشترین مهارت‌ها و آموزش‌های مورد نیاز در آینده مربوط به آشنایی با سیستم‌های هوشمند در کتابخانه، آشنایی با منابع اطلاعاتی اینترنتی و آشنایی با اصول اخلاق حرفه‌ای در کتابخانه‌ها است.

نتیجه‌گیری: حدود نیمی از کارکنان دارای سابقه زیر بیست سال هستند؛ با این حال هنوز از فرصت ارتقا و دانش‌اندوزی برخوردارند. از این رو، ضروری است برنامه‌ریزی بهتری در جهت روزآمد کردن فعالیت کتابخانه، با توجه به مهارت‌ها و تمایلات شرکت‌کنندگان در دوره‌ها، طراحی و اجرا شود.

کلیدواژه‌ها: نیازهای آموزشی، کتابداران، کتابخانه‌های عمومی، استان البرز

مقدمه

آموزش مداوم کارکنان سازمان، یکی از اساسی‌ترین و پایدارترین روش‌های رشد و تکوین فرد و سازمان است. بطور منطقی، منابع انسانی منبع ویژه‌ای است که شایسته بذل توجه و صرف زمان بیشتر برای آن است (Storey, 2001 نقل در الیاسی، ۱۳۹۳). ابزاری که می‌تواند در این زمینه به کمک مدیران بشتابد فرایند توانمندسازی است. توانمندسازی نیروی انسانی، افزایش کارآمدی و اثربخشی فعالیت‌ها، توسعه مهارت‌ها، و گسترش دانش شغلی کارکنان متناسب با نیازهای رو به رشد، زمانی حاصل می‌شود که هر سازمان با تنظیم برنامه‌های آموزشی و بهسازی، نیازهای توسعه‌ای را در سطح فرد، شغل و سازمان تهیه و تدوین نماید و از تمام فرصت‌ها در جهت اجرای آن استفاده کند. هدف از به‌کارگیری فرآیند آموزش، ارتقای تفکر و نگرش کارکنان، افزایش مهارت و تبحر افراد، افزایش بهره‌وری سازمان و بهبود کیفیت کار است. در فرآیند آموزش کارکنان، تعیین نیازهای آموزشی، تعیین اهداف آموزشی، انتخاب روش‌های آموزشی، اجرا و ارزیابی آنها اهمیت زیادی دارد (سیدجوادین، ۱۳۸۵).

نیازسنجی (تعیین نیازهای آموزشی) فرایندی نظام‌دار برای تعیین اهداف، شناسایی فاصله بین وضع موجود و هدف‌ها و در نهایت تعیین اولویت‌ها برای عمل است مهم‌ترین هدف‌های نیازسنجی عبارت است از تدارک اطلاعات برای برنامه‌ریزی، ارزیابی و سنجش، شناسایی نقاط ضعف سازمان، رشد و توسعه‌ی کارکنان و سازمان و سرانجام استفاده‌ی بهتر از منابع و امکانات موجود؛ نیازسنجی آموزشی تعیین نیازهای آموزشی و اولین گام برنامه‌ریزی آموزشی کارکنان و در واقع نخستین عامل ایجاد و تضمین اثربخشی کارکرد آموزش و بهسازی است که اگر به‌درستی انجام شود، مبنای عینی‌تری برای برنامه‌ریزی به عنوان نقشه‌ی اثربخشی و بالطبع سایر فعالیت‌ها فراهم خواهد شد و احتمال تطابق آن با نیازهای سازمان، حوزه‌ی شغلی کارکنان و در نهایت اثربخشی آنان افزایش خواهد یافت (شهرزادی و مجیری، ۱۳۸۹).

ظهور و پیشرفت روش‌ها و فناوری‌های نوین در حرفه کتابداری، لزوم کسب مهارت‌های اساسی در زمینه شیوه‌های نوین اطلاع‌رسانی در کتابخانه‌ها و در نتیجه لزوم آموزش‌های نوین و آموزش‌های متناسب با محیط اطلاعاتی امروز را برای کتابداران و متخصصان اطلاع‌رسانی، اجتناب‌پذیر کرده است. محیط متغییر در عرصه اجتماعی، اقتصاد و فناوری ممکن است باعث افزایش روانی بر کتابداران و اطلاع‌رسانان شود. پاسخ به این فشار و حفظ شایستگی‌های حرفه‌ای در جریان اطلاع‌رسانی (که اطلاعات محور و دانش‌محور است)، مسئولیت بزرگی برای کتابداران و اطلاع‌رسانان بوده و ارتقاء چشمگیر در سطح مهارت‌های آنان را می‌طلبد (کاپیووا و کاوسیک کولیک، ۱۳۸۰).

امروزه هرگونه پیشرفت پژوهشی، آموزشی و فرهنگی پایه‌ای، فراهم کردن امکانات و تسهیلات و نیروی انسانی متخصص میسر است. در وضعیت فعلی با رشد و افزایش سریع مواد و منابع، ازدیاد مراجعه‌کننده و راه‌یابی فناوری آموزشی و اطلاعاتی به کتابخانه‌ها، این کتابداران هستند که با دانش و تجربه‌ی کاری خود، منابع را ساماندهی کرده و به‌نحو احسن در دسترس مراجعان قرار می‌دهند، از سوی دیگر نقش نیروهای انسانی در سازمان‌ها قابل توجه است و به‌اندازه‌ای تعیین‌کننده است که دستیابی به اهداف سازمان در گرو به‌کارگیری نیروی انسانی متخصص است. این امر در سازمان‌های خدماتی مانند کتابخانه‌های عمومی از اهمیت بیشتری برخوردار است و و اثربخشی این‌گونه سازمان‌ها، پیوند نزدیکی با چگونگی ارائه خدمات از سوی کارکنان دارد (محمودی، ۱۳۸۸).

اهمیت کتابخانه‌های عمومی و برخورداری نیروی انسانی متخصص، مناسب، وضعیت مطلوب و نیز بهره‌وری هرچه بیشتر از این عوامل موجب می‌شود که نسبت به عملکرد این کتابخانه‌ها آگاهی یابند تا پایه‌ای برای بهبود وضعیت موجود، ارزیابی و نیز برنامه‌ریزی بر مبنای صحیح استوار شود. نیروی انسانی یا عامل انسانی بی‌تردید مهم‌ترین و ارزشمندترین عامل در یک سازمان است. نقش نیروی انسانی در پیشبرد امور جامعه دارای اهمیت والا است و مهمترین رکن تحولات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی محسوب

می‌شود (محمودی، ۱۳۸۸). کتابداران به‌عنوان اشاعه‌دهندگان دانش بشری و اطلاع‌رسانان دنیای پیچیده کنونی، نقش حیاتی و بس مهم بر عهده دارند، آنان برای انجام هرچه بهتر رسالت خود باید با پیشرفت دانش و علوم و فناوری همگام بوده و دانش خود را پیوسته روزآمد نمایند.

از طرفی، بدون آگاهی از نیازهای کتابداران در عصر جدید اطلاعات، نمی‌توان برنامه مفیدی را برای آنها تدارک دید؛ بنابراین باید دوره‌های آموزشی را براساس نیازهای فردی و حرفه‌ای و مهارت‌های مورد نیاز در آینده برنامه‌ریزی کرد (منصوری و پشتونی زاده، ۱۳۸۶).

در این راستا، پژوهش حاضر بر آن است تا با نیازسنجی آموزش‌های ضمن خدمت به تعیین نیازهای آموزشی کتابداران شاغل در کتابخانه‌های عمومی استان البرز پردازد تا بتواند با پشتوانه علمی، متولیان برگزاری دوره‌های آموزشی ضمن خدمت کتابداران را در برگزاری دوره‌های آموزشی مفید و متناسب با نیازهای آنها یاری رساند. در این راستا، سعی شده است به پرسش‌های زیر پاسخ داده شود.

سوالات پژوهش

- ۱- کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان البرز در چه دوره‌های آموزشی شرکت کرده‌اند؟
- ۲- از دیدگاه کتابداران، نقش دوره‌های آموزشی در ارتقاء مهارت‌های مجموعه‌سازی، سازماندهی، خدمات مرجع و فناوری اطلاعات و ارتباطات به چه میزان است؟
- ۳- از دیدگاه کتابداران شکل مطلوب برگزاری دوره‌های آموزش ضمن خدمت چیست؟
- ۴- از دیدگاه کتابداران زمان مناسب برگزاری دوره‌های آموزشی چیست؟
- ۵- از دیدگاه کتابداران بهتر است دوره‌های آموزشی توسط چه کسانی تدریس شود؟
- ۶- دیدگاه کتابداران درباره مهارت‌ها و آموزش‌های مورد نیازشان در آینده چیست؟

پیشینه پژوهش

مزینانی (۱۳۷۷) در بررسی نیازهای مهارتی کتابداران شاغل در کتابخانه‌های دانشگاهی و مراکز اطلاع‌رسانی ایران، نیازهای مهارتی کتابداران و مدیران دارای مدارک تحصیلی گوناگون در مقاطع مختلف را براساس ۲۸ اولویت مورد پیمایش قرار داده است. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد از نظر کل جامعه کتابداران، نیازهای مهارتی اولویت‌های اول تا پنجم عبارتند از: فناوری اطلاعات، نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای، آشنایی با مراجع تخصصی، آشنایی با بانک‌های اطلاعاتی و مبانی رایانه.

نیک‌کار و فرزین (۱۳۷۹) در بررسی آموزش فناوری جدید اطلاعات به کتابداران و تأثیر آن بر بهره‌وری، آموزش را یکی از عوامل مهمی می‌دانند که تأثیری قابل توجه در بهره‌وری دارد. آن‌ها نشان داده‌اند که ۸۷/۵ درصد از کتابداران در انجام امور خود از فناوری جدید استفاده می‌کنند؛ ۹۶ درصد آن‌ها نسبت به کسب مهارت‌های جدید احساس نیاز می‌کنند. آن‌ها سواد رایانه‌ای و آشنانیدن کامل با پایگاه‌های اطلاعاتی و شبکه‌های رایانه‌ای را مهمترین نیاز آموزشی خود تشخیص داده‌اند.

معرف‌زاده و صانعی‌دهکردی (۱۳۸۵) در تحقیقی با توجه به تحولات مداوم رشته کتابداری و در نتیجه تغییر نیازهای آموزشی کتابداران به بررسی وضعیت نیروی انسانی و نیازهای مهارتی کتابداران شاغل در کتابخانه‌های دانشگاهی استان خوزستان پرداخته است. در این پژوهش، تعداد ۱۲۷ نفر از کتابداران شاغل در کتابخانه‌های دانشگاهی استان خوزستان مورد بررسی قرار گرفتند. نتایج نشان داد که در حال حاضر بیشترین دوره‌های مورد نیاز این کتابداران فناوری‌های نوین است و آن‌ها برای این که خود را با تغییر و تحولات حاصل از فناوری‌های مدرن هماهنگ سازند و بتوانند مناسب‌ترین و مفیدترین خدمات را در کمترین زمان ممکن

به‌شکلی مطلوب ارائه دهند، باید در این زمینه آموزش‌های لازم را ببینند که لازمه آن برنامه‌ریزی و تدارک این آموزش‌ها توسط مسئولان ذی‌ربط است.

محمود و جمال خان (Mahmood & Ajmal Khan, 2007) مطالعه‌ای برای شناسایی مهارت‌های متخصصان اطلاع‌رسانی در کتابخانه‌های دانشگاه پاکستان انجام دادند تا به فهرستی از مهارت‌های مورد نیاز متخصصان کتابخانه‌های دانشگاهی برسند. مهارت‌های فهرست شده عبارتند از: توانایی مدیریت، توسعه منابع، خدمات فنی، خدمات مرجع و خدمات اطلاع‌رسانی، فناوری اطلاعات و مهارت‌های ارتباط عمومی.

ویلسون (Wilson, 2001) گنجاندن ۶ حوزه‌ی جداگانه در دوره‌های آموزشی کتابداران و اطلاع‌رسانان با اولویت سیستم‌های اطلاع‌رسانی و مباحث کاربران و فراهم‌آوردن‌گان اطلاعات (استفاده از اطلاعات و آشنایی با رفتار اطلاع‌یابی) پیشنهاد کرد.

چوپرا (Chopra, 2006) در مقاله‌ای مهارت‌های مورد نیاز آموزش کتابداران در کشورهای در حال توسعه را زیرساخت فناوری اطلاعات، مبانی نرم‌افزار و سخت‌افزار، فناوری اطلاعات بر اساس خدمات کتابداری و اطلاع‌رسانی، خودکارسازی کتابخانه، فناوری بارکد، ایجاد منابع اطلاعاتی الکترونیکی، توسعه و طراحی وب، فهرست‌نویسی منابع الکترونیکی، موتورهای کاوش، خدمات پایگاه‌های اطلاعاتی بر مبنای وب، منابع اطلاعات الکترونیکی پیوسته، پایگاه‌های اطلاعاتی پیوسته، بانک‌های اطلاعاتی پیوسته، جستجوی پیوسته‌ی متون و ... اعلام کرد.

روش پژوهش

تحقیق پیش‌رو از منظر هدف از نوع کاربردی است زیرا از دانش و نظریه‌های موجود برای استفاده در یک سازمان خاص (کتابخانه‌های عمومی استان البرز) بهره می‌گیرد و از لحاظ روش اجرا پیمایشی تحلیلی است. جامعه پژوهش را کتابداران شاغل در کتابخانه‌های عمومی استان البرز تشکیل می‌دهند که تعداد آنها ۱۰۷ نفر بوده است. جامعه نمونه پژوهش، با استفاده از فرمول حجم نمونه کوکران تعداد ۸۴ نفر محاسبه شد. ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه محقق‌ساخته بوده است که در بین جامعه پژوهش توزیع گردید. نرخ پاسخگویی ۹۱ درصد بوده است و ۷۶ نفر از کتابداران در تکمیل پرسشنامه‌ها مشارکت داشته‌اند. روایی صوری پرسشنامه با تایید متخصصان تایید شد. برای سنجش پایایی این پرسشنامه از روش تحلیل ضریب آلفای کرونباخ استفاده گردید و میزان این ضریب ۰/۹۴۴ بدست آمد. بدین ترتیب پایایی پرسشنامه مورد تایید قرار گرفت. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی و استنباطی و آزمون مقایسه میانگین یک نمونه‌ای استفاده شد.

یافته‌ها

توصیف ویژگی‌های جمعیت‌شناختی نمونه مورد بررسی

جدول ۱. توزیع و درصد فراوانی کتابداران مورد پژوهش بر حسب جنسیت پاسخ‌دهندگان

جنسیت	فراوانی	درصد فراوانی
مرد	۳۸	۵۰/۰
زن	۳۸	۵۰/۰
کل	۷۶	۱۰۰/۰

همانطور که در جدول ۱ مشاهده می‌شود از ۷۶ نفر پاسخگو، ۳۸ نفر (۵۰ درصد) مرد و ۳۸ نفر (۵۰ درصد) زن هستند.

جدول ۲. توزیع و درصد فراوانی نمونه مورد بررسی بر حسب سن پاسخ‌دهندگان

درصد فراوانی	فراوانی	سن
۲۱/۱	۱۶	کمتر از ۳۰ سال
۴۷/۳	۳۶	بین ۳۰ تا ۴۰ سال
۳۱/۶	۲۴	بیشتر از ۴۰ سال
۱۰۰/۰	۷۶	کل

همانطور که در جدول ۲ مشاهده می‌شود از ۷۶ نفر پاسخ‌دهنده، ۱۶ نفر (۲۱/۱ درصد) کمتر از ۳۰ سال، ۳۶ نفر (۴۷/۳ درصد) بین ۳۰ تا ۴۰ سال و ۲۴ نفر (۳۱/۶ درصد) بیشتر از ۴۰ سال هستند. به طور کلی تعداد کتابداران بین ۳۰ تا ۴۰ سال در نمونه حاضر بیشتر از سایر گروه‌های سنی است.

جدول ۳. توزیع و درصد فراوانی نمونه مورد بررسی بر حسب سطح تحصیلات پاسخ‌دهندگان

درصد فراوانی	فراوانی	سطح تحصیلات
۲/۶	۲	دیپلم
۲۳/۷	۱۸	فوق دیپلم
۶۴/۵	۴۹	لیسانس
۹/۲	۷	فوق لیسانس و بالاتر
۱۰۰/۰	۷۶	کل

همانطور که در جدول ۳ مشاهده می‌شود از ۷۶ نفر پاسخ‌دهنده، ۲ نفر (۲/۶ درصد) دارای مدرک تحصیلی دیپلم، ۱۸ نفر (۲۳/۷ درصد) دارای مدرک تحصیلی فوق دیپلم، ۴۹ نفر (۶۴/۵ درصد) دارای مدرک تحصیلی لیسانس و ۷ نفر (۹/۲ درصد) دارای مدرک تحصیلی فوق لیسانس و بالاتر هستند.

جدول ۴. توزیع و درصد فراوانی نمونه مورد بررسی بر حسب رشته تحصیلی پاسخ‌گویان

درصد فراوانی	فراوانی	رشته تحصیلی
۶۹/۷	۵۳	علوم انسانی
۱۵/۸	۱۲	علوم تجربی
۹/۲	۷	علوم ریاضی
۵/۳	۴	فنی و مهندسی
۰/۰	۰	خدمات
۱۰۰/۰	۷۶	کل

همانطور که در جدول ۴ مشاهده می‌شود از ۷۶ نفر کتابدار، ۵۳ نفر (۶۹/۷ درصد) در رشته علوم انسانی، ۱۲ نفر (۱۵/۸ درصد) در رشته علوم تجربی، ۷ نفر (۹/۲ درصد) در رشته علوم ریاضی و ۴ نفر (۵/۳ درصد) در رشته فنی و مهندسی تحصیل کرده‌اند؛ از این رو، نتیجه می‌شود تعداد کتابدارانی که در حوزه علوم انسانی تحصیل کرده‌اند در نمونه مورد بررسی بیشتر از سایر حوزه‌های علمی است.

جدول ۵. توزیع و درصد فراوانی نمونه مورد بررسی بر حسب سابقه کار پاسخگویان

سابقه کار	فراوانی	درصد فراوانی
کمتر از ۱۰ سال	۳۱	۴۰/۸
بین ۱۰ تا ۲۰ سال	۳۹	۵۱/۳
بیشتر از ۲۰ سال	۶	۷/۹
کل	۷۶	۱۰۰/۰

همانطور که در جدول ۵ مشاهده می‌شود از ۷۶ نفر کتابدار، ۳۱ نفر (۴۰/۸ درصد) دارای کمتر از ۱۰ سال، ۳۹ نفر (۵۱/۳ درصد) دارای ۱۰ تا ۲۰ سال و ۶ نفر (۷/۹ درصد) دارای بیشتر از ۲۰ سال سابقه کار هستند.

سوال ۱. کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان البرز در چه دوره‌های آموزشی شرکت کرده‌اند؟

جدول ۶. توزیع و درصد فراوانی نمونه مورد بررسی بر حسب دوره‌های آموزشی برگزار شده

دوره‌های آموزشی برگزار شده	فراوانی	درصد	دوره‌های آموزشی برگزار شده	فراوانی	درصد
اخلاق کارمندی	۴	۲/۴	داستان نویسی	۲	۱/۲
روانشناسی	۱۰	۶/۲	فهرست نویسی پیشرفته	۴	۲/۴
نرم‌افزار مدیریت کتابخانه	۲	۱/۲	مرجع شناسی	۲	۱/۲
تکنیک‌های قصه‌گویی	۱۴	۸/۶	آشنایی با بانک کتابشناسی	۲	۱/۲
آشنایی با فرقه شناسی	۲	۱/۲	آمار	۲	۱/۲
قرآن و تجوید	۴	۲/۴	جذب عضو کتاب خوان و کتاب نخوان	۲	۱/۲
ایمنی و اطفاء حریق	۸	۴/۸	فناوری اطلاعات	۵	۳/۱
کتابداری	۱۴	۸/۶	جامعه شناسی	۱	۰/۶
ICDL 1, 2	۴۴	۲۷/۰	ادیان	۱	۰/۶
ادبیات کودک و نوجوان	۱۰	۶/۲	پایگاه‌های اطلاعاتی	۲	۱/۲
طرح کتاب من	۲	۱/۲	آشنایی با کتابخانه‌های ایران و جهان	۲	۱/۲
نرم‌افزارهای کتابداری	۴	۲/۴	روش تحقیق	۲	۱/۲
چکیده نویسی	۴	۲/۴	شیوه‌های بهره‌گیری از منابع	۲	۱/۲
نمایه سازی	۴	۲/۴	شیوه‌های مطالعه و یادگیری	۲	۱/۲
خلاصه نویسی	۴	۲/۴	اطلاع رسانی	۲	۱/۲
فراوانی کل	۱۶۳		درصد کل	۱۰۰/۰	

همانطور که در جدول ۶ مشاهده می‌شود از ۱۶۳ نفر پاسخ دهنده، بیشترین تعداد ۴۴ نفر (۲۷ درصد) در دوره‌های ICDL 1,2، ۱۴ نفر (۸/۶ درصد) در دوره‌های تکنیک‌های قصه‌گویی و کتابداری و ۱۰ نفر (۶/۲ درصد) در دوره‌های ادبیات کودک و نوجوان و روانشناسی شرکت کرده‌اند.

سوال ۲. از دیدگاه کتابداران، نقش دوره‌های آموزشی در ارتقاء مهارت‌های مجموعه‌سازی، سازماندهی، خدمات مرجع و فناوری اطلاعات و ارتباطات به چه میزان بوده است؟

جدول ۷. توزیع فراوانی دیدگاه کتابداران در مورد نقش دوره های آموزشی در ارتقاء مهارت در مجموعه سازی

مهارت در مجموعه سازی	فراوانی	درصد فراوانی
متوسط	۱۶	۲۱/۱
زیاد	۳۷	۴۸/۶
خیلی زیاد	۲۳	۳۰/۳
کل	۷۶	۱۰۰/۰

همانطور که در جدول ۷ مشاهده می شود، بیشترین تعداد کتابداران ۶۰ نفر (۷۸/۹ درصد) معتقدند که دوره های آموزشی به میزان زیاد و خیلی زیاد در ارتقاء مهارت مجموعه سازی آنان تاثیر داشته است.

جدول ۸. توزیع فراوانی دیدگاه کتابداران در مورد نقش دوره های آموزشی در ارتقاء مهارت سازماندهی

مهارت در سازماندهی	فراوانی	درصد فراوانی
کم	۴	۵/۳
متوسط	۸	۱۰/۵
زیاد	۴۷	۶۱/۸
خیلی زیاد	۱۷	۲۲/۴
کل	۷۶	۱۰۰/۰

همانطور که در جدول ۸ مشاهده می شود، از ۷۶ نفر پاسخگو، بیشترین تعداد آنان معتقدند دوره های آموزشی در ارتقاء مهارت سازماندهی نقش داشته است و به طور کلی ۶۴ نفر (۸۴/۲ درصد) از کتابداران نقش دوره های آموزشی را در ارتقاء مهارت در سازماندهی زیاد و خیلی زیاد ارزیابی کرده اند.

جدول ۹. توزیع فراوانی دیدگاه کتابداران در مورد نقش دوره های آموزشی در ارتقاء مهارت مرجع شناسی و ارائه خدمات

مهارت در مرجع شناسی و ارائه خدمات	فراوانی	درصد فراوانی
متوسط	۶	۷/۹
زیاد	۳۴	۴۴/۷
خیلی زیاد	۳۶	۴۷/۴
کل	۷۶	۱۰۰/۰

همانطور که در جدول ۹ مشاهده می شود؛ از ۷۶ نفر پاسخگو، بیشترین درصد ۳۶ نفر (۴۷/۴ درصد) کتابداران دوره های آموزشی را در ارتقاء میزان مهارت در مرجع شناسی و ارائه خدمات خیلی زیاد ارزیابی کرده اند. به طور کلی ۷۰ نفر (۹۲/۱ درصد) کتابداران نقش دوره های آموزشی را در ارتقاء خدمات مرجع بالاتر از حد متوسط دانسته اند.

جدول ۱۰. توزیع فراوانی و درصد میزان مهارت در فناوری اطلاعات

مهارت در فناوری اطلاعات	فراوانی	درصد فراوانی
متوسط	۱۵	۱۹/۷
زیاد	۳۴	۴۴/۸
خیلی زیاد	۲۷	۳۵/۵
کل	۷۶	۱۰۰/۰

همانطور که در جدول ۱۰ مشاهده می‌شود، از ۷۶ نفر پاسخگو، بیشترین تعداد دوره‌های آموزشی را در ارتقاء میزان مهارت در فناوری زیاد دانسته‌اند. به‌طور کلی، ۶۱ نفر (۸۰/۳ درصد) کتابداران معتقدند دوره‌های آموزشی در ارتقاء مهارت فناوری اطلاعات آنان نقش زیاد و خیلی زیادی داشته است.

با توجه به نتایج ارائه‌شده، می‌توان در پاسخ به سؤال سوم پژوهش چنین عنوان کرد که: از دیدگاه نمونه مورد بررسی نقش دوره‌های آموزشی در ارتقاء مهارت‌های مجموعه‌سازی، سازماندهی، مرجع‌شناسی و ارائه خدمات و فناوری اطلاعات زیاد است. در ادامه صحت نتایج بدست آمده را توسط آزمون مقایسه میانگین‌های یک نمونه‌ای t test آزمون می‌نمائیم؛ برای انجام این آزمون می‌باید میانگین مؤلفه‌های مورد بررسی را با مقدار مورد انتظار (میانگین طیف پاسخگویی) مقایسه نمائیم. در صورتیکه سطح معناداری این آزمون بصورت رابطه (۱) تعریف می‌شود، کمتر از ۰/۰۵ باشد با احتمال بالایی فرض صفر رد شده و اختلاف معنادار آماری بین میانگین مؤلفه مورد بررسی با مقدار مورد انتظار وجود دارد.

جدول ۱۱. برآورد نقطه‌ای آماره‌های توصیفی

تعداد	میانگین	انحراف معیار	انحراف از میانگین	نقطه برش
۷۶	۳/۷۹	۰/۷۴	۰/۰۸۵	۳
۷۶	۳/۶۵	۰/۶۹	۰/۰۸۰	۳
۷۶	۳/۹۸	۰/۶۶	۰/۰۷۶	۳
۷۶	۳/۸۳	۰/۶۸	۰/۰۷۸	۳

همانطور که با استناد به جدول ۱۱ نتیجه می‌شود، میانگین میزان مهارت در مجموعه‌سازی ۳/۷۹ بوده که این مقدار بیشتر از مقدار مورد انتظار می‌باشد و میزان پراکندگی مشاهدات ۰/۷۴ است. میانگین میزان مهارت در سازماندهی ۳/۶۵ بوده که این مقدار بیشتر از مقدار مورد انتظار می‌باشد و میزان پراکندگی مشاهدات ۰/۶۹ است. میانگین میزان مهارت در مرجع‌شناسی و ارائه خدمات ۳/۹۸ بوده که این مقدار بیشتر از مقدار مورد انتظار می‌باشد و میزان پراکندگی مشاهدات ۰/۶۶ است. میانگین میزان مهارت در فناوری اطلاعات ۳/۸۳ بوده که این مقدار بیشتر از مقدار مورد انتظار می‌باشد و میزان پراکندگی مشاهدات ۰/۶۸ است.

جدول ۱۲. نتایج آزمون t -test یک نمونه‌ای

	نقطه برش = ۳					
	فاصله اطمینان ۹۵٪	اختلاف میانگین	سطح معناداری	درجه آزادی	آماره آزمون	کران بالا
						کران پائین
مجموعه سازی	۰/۶۲۲	۰/۷۹۱	۰/۰۰۰	۷۵	۹/۲۹۶	۰/۹۶۱
سازماندهی	۰/۴۹۶	۰/۶۵۶	۰/۰۰۰	۷۵	۸/۱۷۶	۰/۸۱۶
مرجع شناسی و ارائه خدمات	۰/۸۳۷	۰/۹۸۹	۰/۰۰۰	۷۵	۱۲/۹۳۷	۱/۱۴۲
فناوری اطلاعات	۰/۶۸۳	۰/۸۳۹	۰/۰۰۰	۷۵	۱۰/۷۲۳	۰/۹۹۵

همانطور که در جدول ۱۲ مشاهده می‌شود؛ سطح معناداری آزمون t برای میزان مهارت در مجموعه‌سازی، سازماندهی، مرجع‌شناسی و ارائه خدمات و فناوری اطلاعات کمتر از $\alpha=0/05$ محاسبه شده؛ بنابراین با اطمینان ۹۵ درصد فرض مساوی بودن میانگین میزان مهارت در مجموعه‌سازی، سازماندهی، مرجع‌شناسی و ارائه خدمات و فناوری اطلاعات با مقدار مورد انتظار، رد می‌شود و نتیجه می‌شود که میانگین میزان مهارت در مجموعه‌سازی، سازماندهی، مرجع‌شناسی و ارائه خدمات و فناوری اطلاعات بیشتر از مقدار مورد انتظار است؛ بنابراین با توجه به نتایج ارائه‌شده، صحت ادعای اخیر مبنی بر زیاد بودن نقش دوره‌های آموزشی

در ارتقاء مهارت‌های مجموعه‌سازی، سازماندهی، مرجع‌شناسی و ارائه خدمات و فناوری اطلاعات از دیدگاه نمونه مورد بررسی تأیید می‌شود.

سوال ۳. از دیدگاه کتابداران آموزش ضمن خدمت بهتر است به چه شکلی برگزار گردد؟

جدول ۱۳. توزیع فراوانی و درصد شکل برگزاری دوره‌های آموزشی

شکل برگزاری دوره‌های آموزشی	فراوانی	درصد فراوانی
حضور	۲۹	۳۸/۲
الکترونیکی	۲۲	۲۸/۹
کارگاه آموزشی	۲۵	۳۲/۹
همایش‌ها	۰	۰/۰
کل	۷۶	۱۰۰/۰

همانطور که در جدول ۱۳ مشاهده می‌شود، از ۷۶ نفر پاسخگو، ۲۹ نفر (۳۸/۲ درصد) از پاسخگویان موافق برگزاری دوره‌های آموزشی بصورت حضور، ۲۲ نفر (۲۸/۹ درصد) از پاسخگویان موافق برگزاری دوره‌های آموزشی بصورت الکترونیکی و ۲۵ نفر (۳۲/۹ درصد) از پاسخگویان موافق برگزاری دوره‌های آموزشی بصورت کارگاه آموزشی بودند.

سوال ۴. از دیدگاه کتابداران دوره‌های آموزشی بهتر است در چه زمانی برگزار شود؟

جدول ۱۴. توزیع فراوانی و درصد زمان برگزاری دوره‌های آموزشی

زمان برگزاری دوره‌های آموزشی	فراوانی	درصد فراوانی
در ساعت کاری	۵۹	۷۷/۶
در خارج از ساعت کاری	۱۷	۲۲/۴
کل	۷۶	۱۰۰/۰

همانطور که در جدول ۱۴ مشاهده می‌شود، از ۷۶ نفر پاسخگو، ۵۹ نفر (۷۷/۶ درصد) از پاسخگویان موافق برگزاری دوره‌های آموزشی بصورت در ساعت اداری و ۱۷ نفر (۲۲/۴ درصد) از پاسخگویان موافق برگزاری دوره‌های آموزشی در خارج از ساعت اداری بودند؛ از این رو، با توجه به نتایج ارائه شده، می‌توان چنین عنوان کرد که: از دیدگاه نمونه مورد بررسی بهتر است زمان برگزاری کلاس‌های آموزشی در ساعت کاری باشد.

سوال ۵. از دیدگاه کتابداران دوره‌های آموزشی بهتر است توسط چه کسانی تدریس شود؟

جدول ۱۵. توزیع فراوانی و درصد زمان برگزاری دوره‌های آموزشی

مدرس دوره‌های آموزشی	فراوانی	درصد فراوانی
کتابداران مجرب	۶	۷/۹
متخصصان کتابخانه	۲۴	۳۱/۶
اساتید دانشگاه	۴۶	۶۰/۵
کل	۷۶	۱۰۰/۰

همانطور که در جدول ۱۵ مشاهده می‌شود، از ۷۶ نفر پاسخگو، ۶ نفر (۷/۹ درصد) از پاسخگویان موافق برگزاری دوره‌های آموزشی توسط کتابداران مجرب، ۲۴ نفر (۳۱/۶ درصد) از پاسخگویان موافق برگزاری دوره‌های آموزشی توسط متخصصان کتابخانه و ۴۶ نفر (۶۰/۵ درصد) از پاسخگویان موافق برگزاری دوره‌های آموزشی توسط اساتید دانشگاه بودند.

سوال ۶. دیدگاه کتابداران درباره مهارت‌ها و آموزش‌های مورد نیازشان در آینده چیست؟

جدول ۱۶. توزیع فراوانی و درصد مهارت‌ها و آموزش‌های مورد نیاز در آینده

مهارت‌ها و آموزش‌های مورد نیاز در آینده	پاسخ‌ها		درصد پاسخگویی
	تعداد	درصد	
آشنایی با ارزیابی منابع اینترنتی	۴۸	۱۲/۹	۶۴/۹
آشنایی با سیستم‌های هوشمند در کتابخانه	۵۳	۱۴/۳	۷۱/۶
اصول آرشیو	۲۵	۶/۷	۳۳/۸
اصول ایمنی در کتابخانه‌ها	۲۸	۷/۱	۳۷/۸
آشنایی با روش تحقیق در کتابداری	۲۹	۷/۸	۳۹/۲
کاربرد آمار در کتابخانه‌ها	۲۰	۵/۴	۲۷/۰
آشنایی با اصول اخلاق حرفه‌ای در کتابخانه‌ها	۳۹	۱۰/۵	۵۲/۷
زبان تخصصی کتابداری و اطلاع‌رسانی	۳۴	۹/۲	۴۵/۹
اصول و شیوه‌های مدیریت دانش	۳۷	۱۰/۰	۵۰/۰
شیوه‌های مدیریت آرشیوها	۲۰	۵/۴	۲۷/۰
آشنایی با سازمان‌ها و شیوه‌های مدیریت کتابخانه	۳۸	۱۰/۲	۵۱/۴
کل	۳۷۱	۱۰۰/۰	۵۰۱/۴

همانطور که در جدول ۱۶ مشاهده می‌شود، از دیدگاه کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان البرز، نیازهای آموزشی آنان در آینده مربوط به حوزه‌های زیر است که به ترتیب اهمیت عبارتند از: ۵۳ نفر (۱۴/۳ درصد) آشنایی با سیستم‌های هوشمند در کتابخانه، ۴۸ مورد (۱۲/۹ درصد) مربوط به آشنایی با منابع اطلاعاتی اینترنتی و دوره‌های آشنایی با اصول اخلاق حرفه‌ای در کتابخانه‌ها، آشنایی با سازمان‌ها و شیوه‌های مدیریت کتابخانه، اصول و شیوه‌های مدیریت دانش و زبان تخصصی کتابداری و اطلاع‌رسانی.

بحث و نتیجه‌گیری

امروزه با توجه به اهمیت آموزش در سازمان‌ها، به ویژه کتابخانه‌ها که با انجام این پژوهش برای اولین بار در استان البرز اجرا شده است، ضعف‌ها، نیازها و کمبودهای آموزشی کتابداران استان در به روزرسانی اطلاعات حرفه‌ای، و ضرورت اثربخشی برنامه‌های آموزشی موردبررسی قرار گرفت. نتایج پژوهش موید آن است که حدود ۵۰ درصد جامعه آماری دارای سابقه زیر بیست سال هستند که نشان می‌دهد کارکنان این کتابخانه‌ها هنوز از فرصت ارتقا و دانش‌اندوزی برخوردارند. نتایج مربوط به بیشترین حضور کتابداران در دوره‌های برگزار شده مربوط به دوره‌های مقدماتی و پیشرفته *ICDL* و تکنیک‌های قصه‌گویی و کتابداری بوده‌اند که در پژوهش نیک‌کار و فرزین (۱۳۷۹) نیز نتایج نشان داد که ۸۸ درصد کتابداران در انجام امور خود از فناوری جدید استفاده کرده و ۹۶ درصد آن‌ها نسبت به کسب مهارت‌های جدید احساس نیاز می‌کنند. آن‌ها سواد رایانه‌ای و آشنا نبودن کامل با پایگاه‌های اطلاعاتی و شبکه‌های رایانه‌ای را مهمترین نیاز آموزشی خود تشخیص داده‌اند. به نظر می‌رسد، ظهور و

پیشرفت روش‌ها و فناوری‌های نوین در حرفه کتابداری، لزوم کسب مهارت‌های اساسی در زمینه شیوه‌های نوین اطلاع‌رسانی در کتابخانه‌ها و در نتیجه لزوم آموزش‌های نوین و آموزش‌های متناسب با محیط اطلاعاتی امروز را برای کتابداران و متخصصان اطلاع‌رسانی، اجتناب‌پذیر کرده است؛ بنابراین در پاسخ به این فشار و حفظ شایستگی‌های حرفه‌ای ارتقاء چشمگیر در سطح مهارت‌های آنان را می‌طلبد. از دیدگاه کتابداران مورد بررسی، نقش دوره‌های آموزشی در ارتقای مهارت‌های مجموعه‌سازی، سازماندهی، مرجع‌شناسی و ارائه خدمات و فناوری اطلاعات زیاد است. محمود (۲۰۰۰) نیز مطالعه‌ای برای شناسایی مهارت‌های متخصصان اطلاع‌رسانی در کتابخانه‌های دانشگاه پاکستان انجام داد تا به فهرستی از مهارت‌های مورد نیاز متخصصان کتابخانه‌های دانشگاهی برسد. مهارت‌های فهرست شده عبارتند از: توانایی مدیریت، توسعه منابع، خدمات فنی، خدمات مرجع و خدمات اطلاع‌رسانی، فناوری اطلاعات و مهارت‌های ارتباط عمومی.

همچنین نتایج نشان می‌دهد، کتابداران علاقمند به برگزاری کلاس‌های آموزشی به صورت حضوری و در ساعت کاری توسط اساتید دانشگاهی هستند؛ از این رو، برای اجرای آموزش می‌باید مناسب‌ترین زمان با توجه به شرایط سازمانی و شغلی کارکنان تعیین شود و بیشترین میزان علاقه کتابداران به مهارت‌ها و آموزش‌های مورد نیاز در آینده برای پیشبرد اهداف و توسعه کتابخانه‌های عمومی البرز در زمینه آشنایی با سیستم‌های هوشمند در کتابخانه، آشنایی با منابع اطلاعاتی اینترنتی و آشنایی با اصول اخلاق حرفه‌ای در کتابخانه‌ها است. نتایج پژوهش چوپرا (۲۰۰۶) نیز با یافته‌های این پژوهش هم‌سو است. وی در مقاله‌ای مهارت‌های مورد نیاز آموزش کتابداران در کشورهای در حال توسعه را زیرساخت فناوری اطلاعات، مبانی نرم‌افزار و سخت‌افزار، فناوری اطلاعات براساس خدمات کتابداری و اطلاع‌رسانی، خودکارسازی کتابخانه، فناوری بارکد، ایجاد منابع اطلاعاتی الکترونیکی، توسعه و طراحی وب، فهرست‌نویسی منابع الکترونیکی، موتورهای کاوش، خدمات پایگاه‌های اطلاعاتی بر مبنای وب، منابع اطلاعات الکترونیکی پیوسته، پایگاه‌های اطلاعاتی پیوسته، بانک‌های اطلاعاتی پیوسته، جستجوی پیوسته‌ی متون و ... اعلام کرد.

پیشنهادهایی مبتنی بر یافته‌های پژوهش

- نیازسنجی از کتابداران جهت تحلیل نیازهای آموزشی آنان
 - استفاده از فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی برای ارتباط بیشتر و موثرتر با کتابداران
 - استفاده از امکانات متنوع فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی نظیر ویدئو کنفرانس، کنفرانس از راه دور، گروه‌های بحث برای اشتراک دانش بین کتابداران کتابخانه‌های عمومی
 - راه‌اندازی دوره‌های آموزش الکترونیکی برای کتابداران کتابخانه‌های عمومی.
- براین اساس جهت کارآمدی آموزش ضمن خدمت کتابخانه‌های عمومی البرز پیشنهاد می‌شود:
- مدیران و برنامه‌ریزان آموزشی به ضرورت نیازسنجی آموزشی که مهم‌ترین مرحله آموزشی در کتابخانه‌ها محسوب می‌شود توجه بیشتری نشان دهند و با استفاده از نتایج پژوهش توسط واحدهای آموزش ضمن خدمت به بررسی و برآورد نیازهای آموزشی کتابداران شاغل در کتابخانه‌های عمومی البرز با بهره‌گیری از تکنیک‌ها و فناوری‌های علمی پرداخته و از طریق تبادل نظر با کتابخانه‌های عمومی دیگر استان‌ها به ارائه راه کار دست یابند.

منابع

- الیاسی، فرنگیس (۱۳۹۳). اثربخشی آموزش در سازمان‌های آموزشی. تهران: ندای کارآفرین.
- سیدجوادین، سیدرضا (۱۳۸۵). مدیریت منابع انسانی و امور کارکنان. تهران: نگاه دانش.

- شهرزادی، لیلیا، مجیری، شهین (۱۳۸۹). نیازسنجی دوره‌های آموزش ضمن خدمت کتابداران کتابخانه‌های دانشگاه دولتی شهر اصفهان. *مدیریت اطلاعات سلامت*؛ ۷ (ویژه‌نامه): ۵۷۶-۵۶۶.
- کاپیووا، زدراوکا؛ آلتکا، کاوسیک کولیک (۱۳۸۰). افزایش توان کتابخانه‌های تخصصی در کشورهای در حال گذار. ترجمه یزدان منصوریان. تهران: مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران.
- محمودی، علیرضا (۱۳۸۸). بررسی رضایت شغلی کتابداران کتابخانه‌های عمومی سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران. *فصلنامه دانش‌شناسی (علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی و فناوری اطلاعات)*، ۶، ۷۴-۶۳.
- مزیانی، علی. (۱۳۷۷). بررسی نیازهای مهارتی کتابداران شاغل در کتابخانه‌های دانشگاهی و مراکز اطلاع‌رسانی. *مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*. ۳۳. ۶۴-۴۴.
- معرف زاده، عبدالحمید؛ صانعی دهکردی، پرستو (۱۳۸۵). بررسی نیروی انسانی و نیازهای مهارتی کتابداران شاغل در کتابخانه‌های دانشگاهی استان خوزستان. *فصلنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۹ (۳۵)، ۱۷۰-۱۲۷.
- نیک‌کار، ملیحه؛ فرزین، فرزانه (۱۳۷۹). «آموزش تکنولوژی جدید اطلاعات به کتابداران و تأثیر آن بر بهره‌وری» ارائه‌شده در پنجمین همایش سراسری کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، تهران: دانشگاه علوم پزشکی ایران.

Chopra H. user education: Training the librarians to use new technologies in developing countries [online]. 2001 [cited 2006 Apr 25]; Available from: URL: <http://www.Ifla.org/IV/Ifla67/papers/103-126>.

Mahmood k, Ajmal Khan M. ICT training for LIS Professionals in Pakistan: a needs assessment. Emerald Group Publishing Limited 2007:41(4): 418-27

Wilson TD. Mapping the curriculum in information studies. *New library world*. 2001:102 (11-12):436-42.